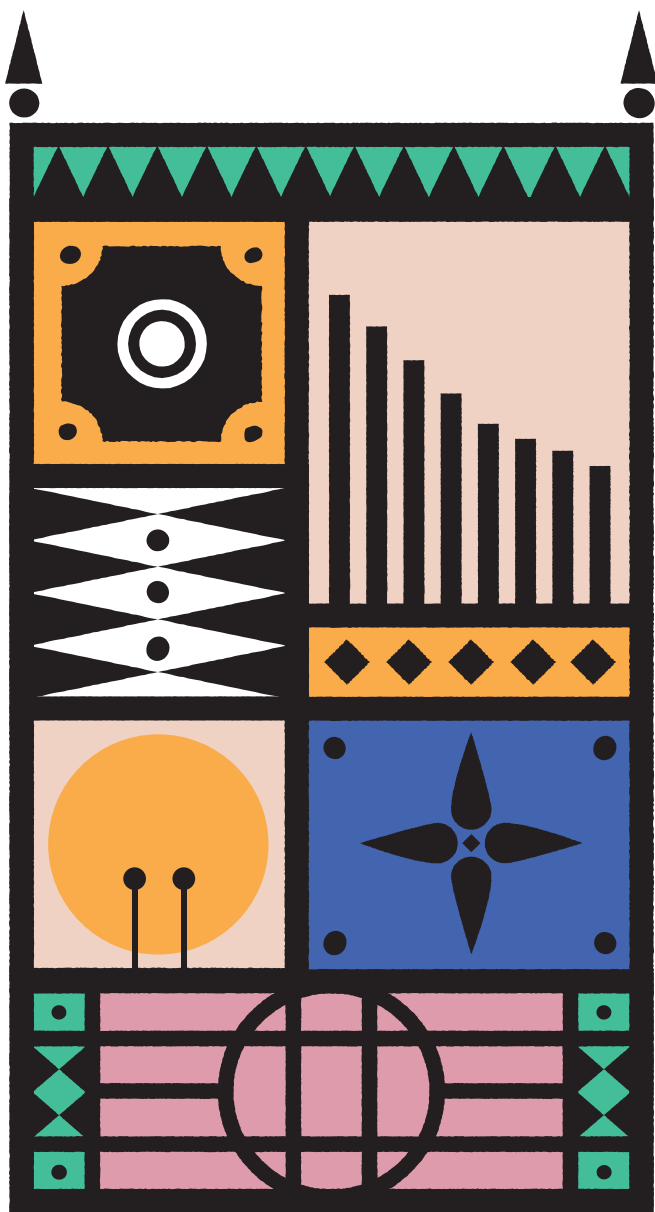

**ORCHESTRION
ATLANTIC**

OR CHE STR ION

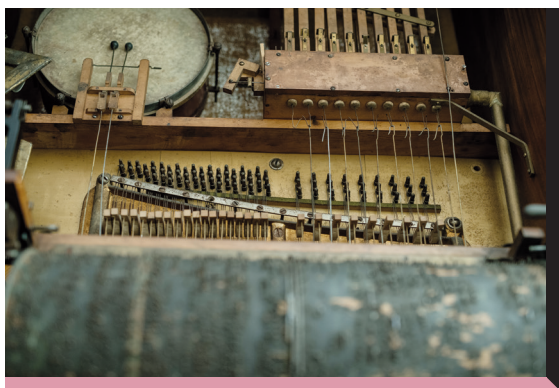

DATOWANY
NA OK. 1901–1908

Orchestrion to automatyczny instrument muzyczny, złożony z szeregu połączonych instrumentów naśladowujących orkiestrę. Nazywany był też w Polsce „orkiestronem”, „orkiestrionem” albo po prostu „automatem muzycznym”. Pierwsze orchestriony powstały na przełomie XVIII i XIX wieku, pozostawały jednak rozrywką dla elit i upowszechniły się dopiero w drugiej połowie XIX wieku.

W wersji tradycyjnej orchestrion napędzany był zwykle ciężarkiem zawieszonym na linie (windą ciężarową) bądź naciągniętą sprężyną, a w wersji nowocześniejszej energią elektryczną. Utwory zapisywano na powierzchni cylindra, dużej metalowej płyty albo na długim dziurkowanym arkuszu mocnego papieru. Wypustki lub otwory na nośniku uruchamiały odpowiednie mechanizmy odpowiedzialne za pociąganie strun, stukanie młoteczkami, przepuszczanie powietrza przez piszczałki itp.

ORCHESTRION PRZED KONSERWACJĄ / fot. Marta Łącka

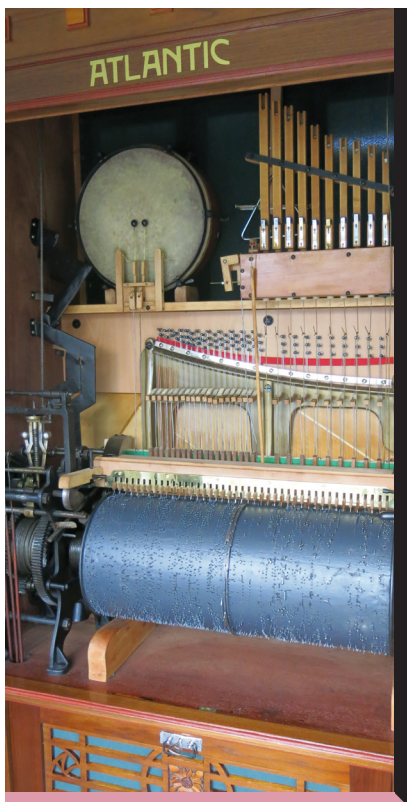

INSTRUMENTARIUM PRZED KONSERWACJĄ / fot. Marta Łącka

● PRACE KONSERWATORSKIE / fot. Marta Łącka

● INSTRUMENTARIUM PO KONSERWACJI / fot. Marta Łącka

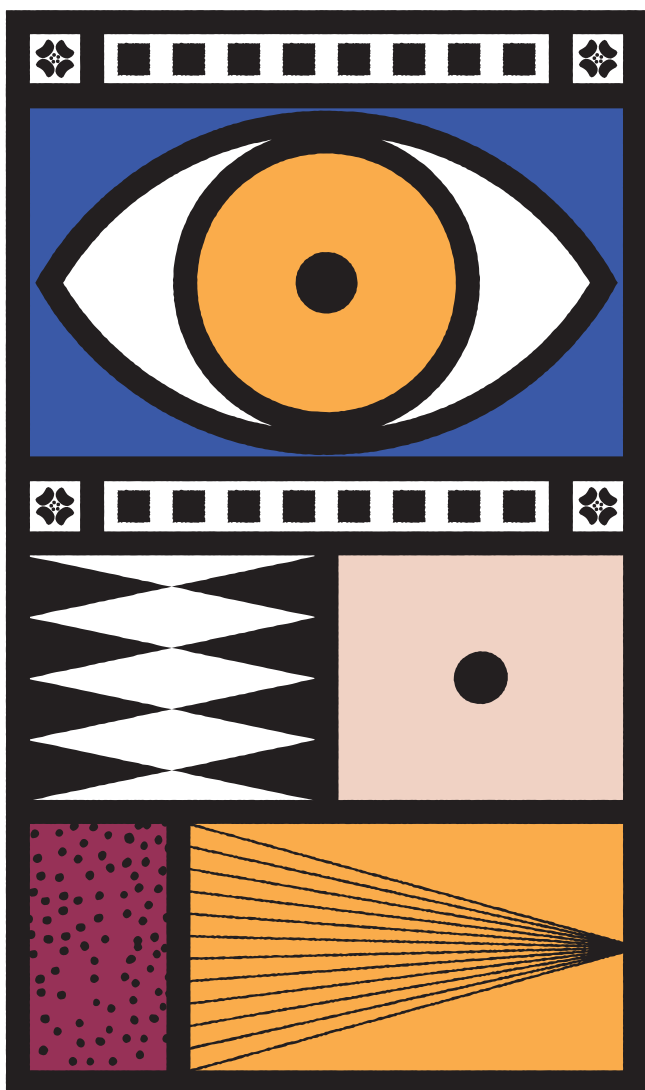

● ORCHESTRION PO KONSERWACJI / fot. Marta Łacka

Orchestriony reklamowano jako idealne urozmaicenie przestrzeni lokali publicznych – restauracji, kawiarni, cukierni, lobby hotelowych. Anonse okraszano niekiedy hasłami w rodzaju „zastąpi kwartet smyczkowy” i podkreślano wynikającą z tego oszczędność dla przedsiębiorcy. Sporadycznie instrumenty te stanowiły element wystroju prywatnych mieszkań.

Na ziemiach polskich w okresie zaborów melodie grane z automatów bywały elementem manifestacji uczuć patriotycznych, co spotykało się z niechęcią, szczególnie ze strony władz Cesarstwa Niemieckiego. Najpowszechniej wykorzystywano je w celach rozrywkowych, aby przyciągnąć klientów do lokalu bądź urozmaicić im pobyt.

Szczególne miejsce dla przemysłu automatów muzycznych stanowił Lipsk, gdzie funkcjonował szereg zakładów produkujących tego typu urządzenia. Właśnie tam został najprawdopodobniej wyprodukowany orchestrion Atlantic znajdujący się w zbiorach Muzeum Kinematografii w Łodzi. Napędzany jest windą ciężarową, a nośnikiem muzyki jest metalowy cylinder.

APARAT OKO

APARAT OKO

WYNALAZEK
KAZIMIERZA
PRÓSZYŃSKIEGO

Na przełomie XIX i XX wieku, kiedy kolejne wynalazki upowszechniały kino jako rozrywkę dla masowego odbiorcy, Kazimierz Prószyński wierzył, że film posłuży także do szerzenia wiedzy. Wynalazca zamierzał skonstruować tani, łatwy w obsłudze aparat filmowy dla amatorów, który byłby jednocześnie kamerą rejestrującą ruchome obrazy i projektorem.

Od powstania prototypu w 1912 roku, któremu Prószyński nadał nazwę OKO, wykonano najprawdopodobniej zaledwie 100 sztuk aparatu (mimo zatwierdzenia przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wynalazku jako pomocy szkolnej w 1935 roku).

Prószyński wprowadzał udoskonalenia do prototypu OKA, powodujące konieczność zmian w oprzyrządowaniu produkcji, przy czym nie zgadzał się na podwyższenie ceny – aparat miał być dostępny nie tylko dla elit i użyteczny w szkolnictwie.

● OBTURATOR / fot. Marta Łącka

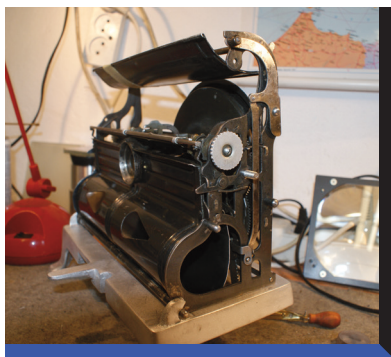
Próby uruchomienia produkcji OKA w Stanach Zjednoczonych, gdzie powstało specjalne towarzystwo akcyjne, którego głównym udziałowcem był zaprzyjaźniony z rodziną wynalazcy Ignacy Jan Paderewski, przerwało przystąpienie Stanów Zjednoczonych do I wojny światowej w 1917 roku. Z kolei zorganizowana w Warszawie, już po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, spółka akcyjna pod nazwą Centralnej Europejskiej Wytwórni Kinematografu Amatorskiego inż. Prószyńskiego, nie przetrwała kryzysu lat 1924–25.

● OKO PRZED KONSERWACJĄ

Aparat OKO był zwieńczeniem pracy naukowej Kazimierza Prószyńskiego, docenionej m.in. przez twórcę kinematografu Louisa Lumière'a. Już w 1895 roku Prószyński skonstruował pierwszy polski aparat filmowy do zdjęć i projekcji (pleograf, w ulepszonej wersji bio-pleograf z 1899 roku), którym zrealizował krótkie filmy. Datę tę uznaje się za początek polskiej kinematografii. Wynalazca przyczynił się też do rozwoju filmu dokumentalnego. Skonstruowaną przez niego ręczną kamerą reporterską nakręcono pierwsze zdjęcia lotnicze podczas I wojny światowej.

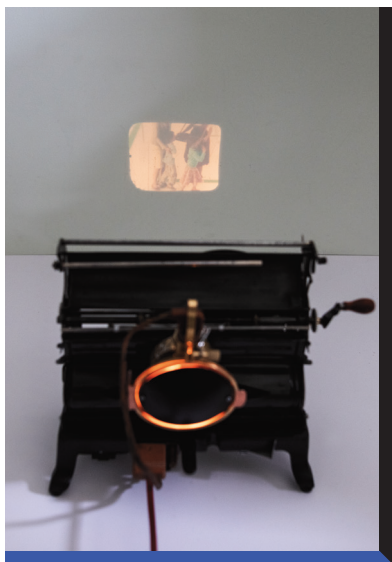
Aparat filmowy OKO, znajdujący się w zbiorach Muzeum Kinematografii w Łodzi, został poddany rekonstrukcji, aby zgodnie z zamiarem jego wynalazcy mógł pełnić funkcję edukacyjną.

OKO W TRAKCIE KONSERWACJI

Odtworzyliśmy przy tym taśmę filmową pomysłu Prószyńskiego, niemal trzy razy szerszą od typowej taśmy 35 mm. Wynalazca znacznie pomniejszył klatki filmowe (o wymiarach 5 × 7 mm) i ułożył je w rzędach (po czternaście w układzie poziomym), w wyniku czego uzyskał metrową długość taśmy o szerokości 12 cm (na rolce długości 1 metra mieściło się tyle obrazów, ile na 150 metrach popularnej taśmy 35 mm). Odpowiadało to 20 minutom trwania filmu i obniżało koszty użytkowania ze 100 rubli (cena rolki klasycznej taśmy) do 1 rubla.

OKO PO KONSERWACJI / fot. Marta Łącka

Pozostałe rekonstrukcje zostały przeprowadzone zgodnie z opisem w dokumencie patentowym. Wewnątrz aparatu odtworzono m.in. obturator, tj. wynalezione przez Prószyńskiego przesłonę równomiernie przerywającą światło podczas projekcji. Odkrycie to zostało wysoko ocenione przez Akademię Nauk w Paryżu, ponieważ dzięki niemu rozwiązano problem migotania światła i drgań obrazu podczas projekcji filmowych.

TAŚMA FILMOWA / fot. Marta Łącka

Obecnie wiadomo, że oprócz aparatu filmowego OKO w zbiorach Muzeum Kinematografii w Łodzi, w Polsce znajdują się jeszcze cztery takie urządzenia (w Muzeum Techniki oraz w FilMOTECE Narodowej w Warszawie). Wszystkie są jednak niekompletne, nieznane jest ich pochodzenie i daty powstania. Na kilku polskich aparatach pojawiają się natomiast numery seryjne mogące świadczyć o tym, że w przeciwieństwie do informacji podawanych przez źródła, wyprodukowano więcej niż 100 egzemplarzy OKA.

OBUDOWA PO KONSERWACJI / fot. Marta Łącka

Muzeum Kinematografii w Łodzi
plac Zwycięstwa 1
www.kinomuzeum.pl
tel. 42 203 24 50 / e-mail: muzeum@kinomuzeum.pl

**Muzeum
Kinematografii
w Łodzi**

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

**ŁÓDŹ
MIASTO
FILMU**

Designated
UNESCO Creative City
in 2017

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW MINISTRA
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
POCHODZĄCYCH Z FUNDUSZU PROMOCJI
KULTURY.

PROJEKT DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW
URZĘDU MIASTA ŁÓDZI

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

